

# **ĐỊNH HƯỚNG CHIẾN LƯỢC NHÂN RỘNG MÔ HÌNH THƯ VIỆN THÂN THIỆN TẠI VIỆT NAM**

*Room to Read Việt Nam*

## **I. Cơ sở xây dựng chiến lược nhân rộng mô hình thư viện**

Trải qua hơn 16 năm hoạt động tại Việt Nam, Room to Read đã và đang hợp tác cùng với ngành giáo dục và đào tạo và cộng đồng địa phương triển khai mô hình thư viện thân thiện trong khuôn khổ Chương trình “Hỗ trợ phát triển ngôn ngữ cho học sinh tiểu học” tại 17 tỉnh, thành trong cả nước, thiết lập được 1.357 thư viện. Trên 80% số thư viện này được xếp hạng thư viện hoạt động tốt và rất tốt, tỷ lệ mượn sách các trường đang hoạt động năm 2017 là 17,2 cuốn/học sinh/năm, trong đó có những tỉnh tỷ lệ này lên đến 30 cuốn/học sinh/năm. Room to Read Việt Nam ngày càng khẳng định được khả năng chuyên môn và trở thành tổ chức đi đầu trong lĩnh vực thư viện dành cho học sinh tiểu học tại Việt Nam.

### ***1.1. Hiệu quả của thư viện thân thiện và tình hình tự nhân rộng mô hình tại các địa phương***

Mô hình thư viện thân thiện của Room to Read được 16 tỉnh thành tham gia Chương trình đánh giá cao trong việc tạo dựng thói quen đọc sách, mang văn hóa đọc đến với học sinh và cộng đồng địa phương. Qua số liệu thống kê thu được từ 12 tỉnh, thành phố có tham gia Chương trình Thư viện thân thiện của Room to Read, các tỉnh đánh giá cao hiệu quả của Chương trình. 83,3% đánh giá Chương trình đạt “hiệu quả cao” trong việc hình thành thói quen đọc sách và 66,7% đánh giá “hiệu quả cao” trong việc phát triển kỹ năng đọc, viết cho học sinh. Tác động của thư viện trong việc hỗ trợ các môn học khác và thúc đẩy học sinh tham gia các hoạt động tại thư viện được các tỉnh đánh giá cao, tỷ lệ 66,7% đánh giá ở mức “hiệu quả cao”. Thư viện thân thiện được đánh giá là hoạt động nhận được sự quan tâm và ủng hộ không những của lãnh đạo, ban ngành địa phương mà còn của đông đảo phụ huynh học sinh<sup>1</sup>. Trong năm 2017, Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam cũng đã tiến hành đánh giá trực tiếp tại 03 trường Tiểu học thuộc tỉnh Đắk Lắk có tham gia Chương trình và bước đầu khẳng định hiệu quả và tác động của mô hình thư viện thân thiện.

Cho đến nay, hầu hết các tỉnh tham gia Chương trình đã chủ động triển khai nhân rộng mô hình thư viện thân thiện, tạo điều kiện cho học sinh, giáo viên, và cộng đồng địa phương được tiếp cận với hoạt động thư viện theo mô hình của Room to Read. Kể từ năm 2016, với sự vào cuộc của Bộ Giáo dục và Đào tạo, việc nhân rộng thư viện thân thiện tại 7 tỉnh nằm trong khuôn khổ Biên bản ghi nhớ 2016-2020 giữa Bộ Giáo dục và Đào tạo và Room to Read được định hướng rõ ràng và triển khai một cách bài bản hơn nhằm đảm bảo chất lượng thư viện

<sup>1</sup> Khảo sát thực trạng thư viện trường tiểu học 2018, Vụ GDTH, Bộ GD&ĐT, tháng 6/2018

nhân rộng. Theo thống kê số liệu của các Sở Giáo dục và Đào tạo các tỉnh dự án, hiện có 13/16 tỉnh nhân rộng mô hình thư viện thân thiện với tổng số trường nhân rộng là 558 trường.

Diễn hình trong phong trào nhân rộng thư viện thân thiện trong thời gian qua là tỉnh Bắc Giang. Sau hai năm triển khai mô hình thư viện thân thiện tại 40 trường tiểu học do Room to Read hỗ trợ tại 3 huyện dự án, đến nay toàn tỉnh đã nhân rộng được 117 thư viện, trong đó 4 huyện đã nhân rộng 100% thư viện ở các trường tiểu học. Tỉnh Thái Nguyên cũng nhân rộng mô hình thư viện thân thiện theo cả hình thức nhân rộng đủ hợp phần thư viện thân thiện và hình thức nhân rộng một số hợp phần của mô hình thư viện, với tổng số thư viện nhân rộng theo hai hình thức trên lên đến 115 thư viện. Các tỉnh còn lại trong tổng số 13 tỉnh nhân rộng mô hình bao gồm Tuyên Quang (69 trường), Đắk Lắk (51 trường), Trà Vinh (48 trường), Tiền Giang (47 trường), Vĩnh Long (41 trường), Long An (35 trường), Hà Tĩnh (11 trường), Bình Định (10 trường), Lâm Đồng (7 trường), Cần Thơ (4 trường), Tây Ninh (3 trường).

### ***1.2. Thư viện thân thiện là giải pháp phù hợp với chủ trương, chính sách phát triển văn hóa đọc tại Việt Nam***

Việt Nam đã và đang có những chủ trương và chính sách đề vực dậy thực trạng đáng báo động về văn hóa đọc của người Việt Nam. Sự quan tâm chỉ đạo về văn hóa của Đảng và Nhà nước thể hiện trên nhiều lĩnh vực, trong đó có lĩnh vực thư viện và thúc đẩy văn hóa đọc trong cộng đồng nói chung và trường học nói riêng. Nghị quyết số 44/NQ-CP ngày 09/06/2014 của Chính phủ về Chương trình hành động của Chính phủ thực hiện nghị quyết số 29/NQ-TW Trung ương khóa XI về đổi mới căn bản và toàn diện giáo dục và đào tạo có nêu rõ trong lĩnh vực sách và thư viện cần “...ngày càng đa dạng và nhiều cơ hội cho sách và việc đọc sách”. Quyết định số 329/QĐ-TTg phê duyệt đề án phát triển văn hóa đọc trong cộng đồng đến năm 2020, định hướng đến năm 2030 được Thủ tướng chính phủ thông qua ngày 15/3/2017 đã nêu rõ mục tiêu “xây dựng và phát triển thói quen, nhu cầu, kỹ năng và phong trào đọc (xuất bản phẩm in và điện tử) trong mọi tầng lớp nhân dân, nhất là trong thanh niên, thiếu niên, học sinh, sinh viên và chú trọng tới người dân ở vùng nông thôn, vùng có điều kiện kinh tế-xã hội khó khăn; cải thiện môi trường đọc; góp phần nâng cao dân trí, phát triển tư duy, khả năng sáng tạo, bồi dưỡng nhân cách, tâm hồn, tăng cường ý thức chấp hành pháp luật, hình thành lối sống lành mạnh trong con người, xã hội Việt Nam, đẩy mạnh xã hội học tập”. Hưởng ứng phong trào đọc sách và tôn vinh văn hóa đọc, UNESCO đã chọn ngày 23/4 hàng năm là “Ngày sách và bản quyền thế giới”. Tại Việt Nam, sự kiện này cũng tạo được sức lan tỏa lớn trong cộng đồng, làm phát triển mạnh mẽ phong trào đọc sách trong cả nước. Từ những nỗ lực trên, năm 2014, Thủ tướng Chính phủ đã ký quyết định lấy ngày 21/4 hàng năm là ngày sách Việt Nam. Hàng năm, hoạt động hưởng ứng ngày sách Việt Nam

được tuyên truyền và tổ chức quy mô và sâu rộng nhằm tập hiệu ứng lan tỏa về vai trò của sách và đọc sách ở người dân.

Nhằm triển khai các chủ trương, đường lối nêu trên, Bộ Giáo dục và Đào tạo đã chú trọng tìm kiếm các giải pháp nhằm tăng cường hiệu quả hoạt động của thư viện trường tiểu học. Vào năm 2015, dựa trên báo cáo của các địa phương và đánh giá ban đầu của Bộ về hiệu quả và ưu điểm của mô hình thư viện thân thiện Room to Read, Bộ Giáo dục và Đào tạo đã ký Biên bản ghi nhớ hợp tác với Room to Read và thành lập Ban Điều phối Chương trình cấp quốc gia để trực tiếp chỉ đạo việc triển khai và nhân rộng Chương trình thư viện thân thiện trường tiểu học tại 7 tỉnh trong giai đoạn 2016-2020.

Mô hình thư viện thân thiện của Room to Read trên thực tế được xem là mô hình mang tính can thiệp toàn diện, đảm bảo về kỹ thuật và bền vững hơn cả. Có những tổ chức, đơn vị khác cũng hỗ trợ các trường tiểu học xây dựng thư viện nhưng chỉ tập trung vào xây dựng, đầu tư để khắc phục thiếu hụt về cơ sở vật chất và/hoặc nguồn sách phục vụ học sinh. Việc hỗ trợ xây dựng hệ thống quản lý, vận hành, theo dõi, giám sát và tập huấn cho cán bộ quản lý, nhân viên thư viện và giáo viên còn hạn chế. Với mô hình thư viện thân thiện của Room to Read, ngoài việc đảm bảo thư viện có cơ sở vật chất đầy đủ, thân thiện và nguồn sách thiếu nhi phong phú, phù hợp lứa tuổi và được phân loại theo trình độ đọc của học sinh, các khóa tập huấn về thiết lập, quản lý thư viện, triển khai tiết đọc thư viện, hỗ trợ, giám sát và duy trì bền vững hoạt động thư viện cũng đặc biệt hữu ích vì nội dung và phương pháp tập huấn kỹ lưỡng và dễ dàng áp dụng vào thực tế. Bên cạnh kết cấu tổng thể của các can thiệp nhằm xây dựng thói quen đọc một cách hiệu quả, mô hình thư viện thân thiện của Room to Read còn dễ áp dụng cả ở vùng nông thôn và thành thị nhờ tính phổ quát và mức chi phí đầu tư hợp lý.

## **II. Hỗ trợ của Room to Read trong nhân rộng mô hình thư viện thân thiện**

Cùng với việc hỗ trợ toàn phần để xây dựng thư viện thân thiện ở những trường và địa bàn gặp khó khăn, Room to Read đã phối hợp với Bộ Giáo dục và Đào tạo đưa thêm gói hỗ trợ kỹ thuật và hỗ trợ bán phần nhằm nhân rộng hơn nữa, đưa mô hình thư viện thân thiện đến với nhiều địa phương, tạo điều kiện để nhiều đối tượng trẻ em được hưởng lợi.

### **2.1. Hỗ trợ kỹ thuật**

Room to Read đã xây dựng tài liệu ***Hướng dẫn nhân rộng thư viện thân thiện trường tiểu học*** với sự tham gia của Ban Điều phối Chương trình Thư viện thân thiện, Bộ Giáo dục và Đào tạo. Nằm trong khuôn khổ hợp tác giữa Room to Read và Bộ Giáo dục và Đào tạo trong giai đoạn 2016-2020, đây là nguồn tài liệu cung cấp những thông tin cơ bản về thư viện thân thiện, quy trình nhân rộng thư viện từ công tác chuẩn bị, thiết lập và triển khai hoạt động thư viện nhằm giúp

các Sở Giáo dục và Đào tạo, Phòng Giáo dục và Đào tạo và các trường tiểu học có cái nhìn tổng thể về thư viện thân thiện, từ đó có thể triển khai nhân rộng một cách hiệu quả. Đặc biệt, tài liệu này nêu rõ những yếu tố cần đảm bảo và những yếu tố có thể linh hoạt khi nhân rộng thư viện để các địa phương có thể lên kế hoạch triển khai nhân rộng phù hợp với điều kiện và khả năng của địa phương.

Cũng nằm trong khuôn khổ hợp tác với Bộ Giáo dục và Đào tạo năm 2016-2020, Room to Read đã tiến hành tập huấn, chuyển giao kỹ thuật cho nhóm giảng viên nòng cốt do Bộ Giáo dục và Đào tạo thành lập. Nhóm giảng viên nòng cốt cấp Bộ gồm 9 thành viên là lãnh đạo, chuyên viên một số Sở Giáo dục và Đào tạo các tỉnh dự án, phòng Giáo dục và Đào tạo các huyện dự án, chuyên viên Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam. Đây là nguồn lực kỹ thuật giúp triển khai nhân rộng mô hình hơn nữa trong thời gian tới.

Ngoài ra, trong 16 năm triển khai Chương trình ở 16 tỉnh thành, Room to Read cũng đã chuyển giao kỹ thuật cho các tỉnh triển khai nhân rộng. Room to Read và Ban Quản lý Chương trình các tỉnh đã thành lập đội ngũ giảng viên cấp tỉnh, là những người có năng lực, chuyên môn, kỹ năng và kinh nghiệm đứng lớp để tham gia các khóa tập huấn cho giảng viên nguồn. Cho đến nay, Room to Read đã trang bị kiến thức cho hơn 80 giảng viên cốt cán cấp tỉnh. Với đội ngũ giảng viên đã được Room to Read tập huấn bài bản và giàu kinh nghiệm, các địa phương này có thể chủ động tập huấn và triển khai nhân rộng mô hình thư viện của Room to Read tại địa phương.

## ***2.2. Hỗ trợ bán phần***

Để mô hình thư viện thân thiện được triển khai nhân rộng nhiều hơn tại các địa phương, trong năm 2018, Room to Read thí điểm triển khai hình thức hỗ trợ bán phần tại Việt Nam, theo đó 25 thư viện hỗ trợ bán phần sẽ được triển khai tại 5 tỉnh bao gồm Phú Thọ, Hà Tĩnh, Lâm Đồng, Tây Ninh và Cà Mau.

Các thư viện theo hình thức hỗ trợ bán phần được Room to Read hỗ trợ khoảng 60% kinh phí, số còn lại 40% sẽ do địa phương (nhà trường, gia đình và cộng đồng) triển khai đối ứng từ nguồn lực sẵn có cho công tác thư viện.

Thực tế bước đầu triển khai thí điểm hình thức hỗ trợ bán phần cho thấy các địa phương và trường phản hồi rất tích cực với sự hỗ trợ này. Với các trường có quyết tâm cao và có thể huy động nguồn lực tương đối cho việc xây dựng một thư viện hiệu quả nhưng không nằm trong diện quá khó khăn để được chọn làm trường nhận hỗ trợ toàn phần, sự hỗ trợ của Room to Read ở các hạng mục thiết yếu như sách, kệ sách và nội dung tập huấn là rất hữu ích để đảm bảo chất lượng khi các trường tự triển khai nhân rộng mô hình.

### **III. Kế hoạch nhân rộng thư viện thân thiện của Room to Read**

#### ***3.1. Hoàn thành nền tảng cho nhân rộng thư viện thân thiện giai đoạn 2016-2020***

Theo nội dung thỏa thuận hợp tác với Bộ Giáo dục và Đào tạo giai đoạn 2016-2020, Room to Read cam kết thiết lập và đưa vào hoạt động 210 thư viện thân thiện trường tiểu học tại 7 tỉnh thực hiện chương trình bao gồm: Lạng Sơn, Phú Thọ, Hà Tĩnh, Đắk Lắk, Lâm Đồng, Tây Ninh và Cà Mau. Bộ Giáo dục và Đào tạo chỉ đạo nhân rộng mô hình thư viện thân thiện của Room to Read với tỉ lệ bằng 25% số thư viện được thiết lập tương đương với 52 thư viện nhân rộng tại 7 tỉnh thực hiện chương trình. Ngoài ra, Room to Read cam kết xây dựng năng lực kỹ thuật cho nhóm giảng viên cốt cán quốc gia do Bộ thành lập về toàn bộ nội dung trong khung chương trình tập huấn.

Cho đến nay, Room to Read đã thành lập 222 thư viện tại 7 tỉnh, vượt hơn mức cam kết là 12 thư viện và Bộ Giáo dục và Đào tạo cũng đã ra công văn chỉ đạo và hướng dẫn các tỉnh nhân rộng mô hình. Số thư viện nhân rộng ở 4/7 tỉnh thuộc giai đoạn 2016-2020 tại thời điểm này đã là 72 thư viện, vượt hơn số cam kết là 20 thư viện. Dự kiến trong những năm tới đây, số thư viện nhân rộng ở cả 7 tỉnh sẽ còn tăng nhiều hơn nữa. 9 giảng viên cốt cán quốc gia đã được tham gia 4 khóa tập huấn quan trọng trong khung chương trình tập huấn. Cùng với việc ban hành Hướng dẫn nhân rộng thư viện thân thiện, Bộ Giáo dục và Đào tạo và Room to Read còn phối hợp tổ chức Hội thảo Quốc gia về xây dựng văn hóa đọc và phát triển mô hình thư viện thân thiện trong trường tiểu học với sự tham gia của 63 tỉnh thành toàn quốc nhằm giới thiệu mô hình thư viện thân thiện như là một giải pháp xây dựng văn hóa đọc trong nhà trường và xác định mức độ quan tâm, nhu cầu của các địa phương đối với mô hình thư viện thân thiện của Room to Read để có thể xác định khung hợp tác cho thời gian từ năm 2019 trở đi.

#### ***3.2. Nâng tầm hợp tác với Bộ Giáo dục và Đào tạo trong lộ trình nhân rộng thư viện thân thiện trên toàn quốc***

Từ kết quả hợp tác thành công ngoài mức mong đợi của Thỏa thuận hợp tác giữa Bộ Giáo dục và Đào tạo và Room to Read giai đoạn 2016-2020, Room to Read hướng tới việc hỗ trợ Bộ trong một lộ trình nhân rộng mô hình thư viện thân thiện trên toàn quốc. Ngoài việc tiếp tục duy trì triển khai hoạt động của 222 thư viện đã được thiết lập cho hết thời gian dự án, dự kiến Room to Read và Bộ Giáo dục và Đào tạo sẽ trao đổi và thống nhất hướng đi cho các mảng việc sau trong lộ trình triển khai nhân rộng thư viện thân thiện trên toàn quốc.

#### ***Xác định địa bàn nhân rộng và mức độ cần hỗ trợ của Room to Read từ 2019 trở đi***

Dựa trên thông tin về mô hình thư viện thân thiện tại Hội thảo về Xây dựng văn hóa đọc và phát triển mô hình thư viện thân thiện và thông tin về thực trạng

thư viện tiểu học mà 63 tỉnh đã thu thập trước Hội thảo, các địa phương sẽ nghiên cứu và đưa ra lộ trình, kế hoạch áp dụng mô hình thư viện thân thiện trường tiểu học phù hợp với điều kiện của địa phương mình. Dựa trên kế hoạch của các tỉnh thành, Bộ Giáo dục và Đào tạo và Room to Read sẽ trao đổi và xác định các địa bàn chiến lược cũng như mức độ cần hỗ trợ của Room to Read để triển khai hỗ trợ nhân rộng mô hình thư viện thân thiện kể từ 2019 trở đi. Ngoài yếu tố quyết tâm phát triển thư viện thân thiện và tính hiệu quả, xác đáng của kế hoạch và lộ trình phát triển thư viện thân thiện của các địa phương, các yếu tố về điều kiện kinh tế-xã hội thông qua chỉ số nghèo đa chiều của từng tỉnh thành cũng sẽ được cân nhắc để xác định mức hỗ trợ. Từ đó, Bộ Giáo dục và Đào tạo và Room to Read sẽ thống nhất ký Khung Thỏa thuận hợp tác mở rộng cho thời gian tiếp theo.

***Phối hợp và hỗ trợ Bộ GD&ĐT trong quá trình điều chỉnh, bổ sung Quyết định 01/2003/QĐ-BGDDT (Quy định về tiêu chuẩn Thư viện phổ thông) cho phù hợp với định hướng Xây dựng Văn hóa đọc và phát triển Mô hình Thư viện thân thiện trường Tiểu học nhằm nâng cao hiệu quả hoạt động của thư viện trong giai đoạn mới***

Qua báo cáo từ các tỉnh tham gia dự án, và thực tế triển khai chương trình cũng như kiến nghị của Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam tại Báo cáo đánh giá hiệu quả Chương trình Thư viện thân thiện vào năm 2017, các tiêu chuẩn thư viện theo Quyết định 01/2003/QĐ-BGDDT chưa được cập nhật, điều chỉnh sau 15 năm ban hành kể từ năm 2003. Vì vậy, các tiêu chí đánh giá theo quyết định này chưa theo kịp thực tế và chưa phải là một công cụ pháp lý thuận lợi cho việc phát triển thư viện thân thiện trên toàn quốc. Room to Read cũng sẽ sát cánh với Bộ Giáo dục và Đào tạo để có thể điều chỉnh, sửa đổi Quyết định 01/2003 và đưa những tiêu chí của thư viện thân thiện vào tiêu chuẩn mới của thư viện tiểu học Việt Nam.

Với hơn 16 năm hỗ trợ phát triển thư viện thân thiện trường tiểu học tại Việt Nam, Room to Read sẽ tiếp tục sử dụng các nguồn lực về kỹ thuật và kinh phí có thể để tối đa hóa mức độ và ảnh hưởng của Chương trình tại Việt Nam. Sự phối hợp với Bộ Giáo dục và Đào tạo sẽ được nâng lên một tầm cao mới và các Sở Giáo dục và Đào tạo giữ vai trò chủ động và quyết định lộ trình, kế hoạch phát triển thư viện thân thiện. Room to Read giữ vai trò là cố vấn kỹ thuật và cung cấp nguồn lực ở những phần việc cần thiết nhất để có thể đạt được mục tiêu mỗi một trường tiểu học ở Việt Nam đều có một thư viện thân thiện và hiệu quả, lấy học sinh làm trung tâm để phát triển thói quen đọc, xây dựng kỹ năng tự tìm tòi, học hỏi và khả năng tích cực, chủ động, sáng tạo trong học tập vốn là tiền đề thiết yếu cho một thế hệ công dân có năng lực, phẩm chất tốt sau này./.